

Rozpad Jugosławii

- [Wprowadzenie](#)
- [Animacja](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Marko Babić, *Bośnia i Hercegowina – specyfika systemu politycznego*, [w:] *Małe państwa Europy, specyfika systemu politycznego i aktywności międzynarodowej*, red. Dariusz Popławski, 2009.

((Josip Broz Tito

Jestem przywódcą państwa, które ma dwa alfabety, trzy języki, cztery religie, pięć narodów, sześć republik i siedmiu sąsiadów.

Rozpad Jugosławii to seria osobnych, lecz powiązanych ze sobą konfliktów na tle etnicznym, wojen o niepodległość oraz powstań przeciwko nowej władzy, które miały miejsce na terytorium byłej Jugosławii w latach 1991–2001. Wydarzenia te doprowadziły do rozwiązania w roku 1992 tego federacyjnego państwa i ogłoszenia niepodległości przez kolejne republiki wchodzące dotąd w jego skład: Słowenii, Chorwacji, Serbii, Macedonii Północnej, Bośni i Hercegowiny oraz Czarnogóry. Tworzenie nowych państw z lekceważeniem znacznego zróżnicowania etnicznego obszarów, na których powstawały, doprowadziło do najbardziej krwawego epizodu w powojennej historii Europy. Wojna domowa na Bałkanach to czas naznaczony licznymi zbrodniami przeciwko ludzkości, masowymi gwałtami i ludobójstwem. Po zakończeniu konfliktu odpowiedzialnych za te czyny oskarżono i osądzono przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii ustanowionym przez Organizację Narodów Zjednoczonych.

Co doprowadziło do tych wydarzeń? Jak doszło do tego, że oparta na „braterstwie i jedności” Jugosławia stała się areną niewyobrażalnej przemocy, by podzielić się na niezależne

państwa?

Twoje cele

- Przeanalizujesz genezę konfliktu w byłej Jugosławii.
- Scharakteryzujesz przebieg wojny domowej na Bałkanach.
- Ocenisz konsekwencje tych wydarzeń i przyjęte rozwiązania, które pozwoliły doprowadzić do zakończenia działań zbrojnych.

Dla zainteresowanych

Konflikty etniczne
i wojna w Jugosławii

Albania – historia
konfliktów

Konflikty na świecie –
problem albański

Konflikty
narodowościowe na
świecie – spór o Kosowo

Konflikty na świecie –
spór o Kosowo

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją i wykonaj ćwiczenie.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Di2GrPTD1>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film opowiadający o historii Jugosławii.

Ćwiczenie 1

Wymień czynniki, które przyczyniły się do rozpadu Jugosławii.

Przeczytaj

Przez większość XX stulecia na południu Europy istniało państwo o nazwie Jugosławia. Dziś jednak w miejscu dawnej Jugosławii funkcjonuje sześć w pełni niezależnych państw oraz jedno, które wprawdzie ogłosiło niepodległość, ale przez społeczność międzynarodową nie jest uznawane za w pełni niezależne.

Jak zatem doszło do rozpadu Jugosławii?

Powstanie Jugosławii

Zanim odpowiemy na to pytanie, warto zrozumieć, jak Jugosławia powstała. W tym celu cofnijmy się do końca I wojny światowej, czyli do roku 1918. Na Bałkanach utworzono wówczas Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców, wkrótce formalnie przemianowane na Królestwo Jugosławii, czyli kraj Południowych Słowian. Obejmowało ono niepodległe dotychczas Królestwo Serbii i Królestwo Czarnogóry oraz należące do monarchii austro-węgierskiej Bośnię i Hercegowinę, austriackie Królestwo Dalmacji, Księstwo Krainy, południową Styrię, węgierskie Królestwo Chorwacji-Slawonii i południowe skrawki Królestwa Węgier, tworząc niezwykle zróżnicowaną mozaikę narodowościową, etniczną i wyznaniową.

Mapa Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców (SHS), 1918

Źródło: domena publiczna.

Królestwo przetrwało do około 1941 roku, kiedy Jugosławia znalazła się pod okupacją nazistowskich Niemiec i faszystowskich Włoch. **Państwa osi** ustanowiły na okupowanych terenach podporządkowany im marionetkowy rząd, co w praktyce oznaczało koniec niezależnego Królestwa Jugosławii. W 1945 roku, po przegranej okupantów w II wojnie światowej, Jugosławia odrodziła się – tym razem jako socjalistyczne państwo będące **federacją** sześciu republik: Słowenii, Chorwacji, Bośni i Hercegowiny, Serbii, Czarnogóry oraz Macedonii.

Jugosławia pod rządami Tity

W czasie zimnej wojny, po krótkotrwałym sojuszu z Józefem Stalinem i Związkiem Sowieckim, Jugosławia pozostawała neutralna, stając się nawet jednym z inicjatorów Ruchu Państw Niezaangażowanych.

Josip Broz Tito (1892–1980)

Źródło: domena publiczna.

Historia Jugosławii od początku jej istnienia wypełniona była napięciami na tle etnicznym między różnymi grupami narodowościowymi wchodzącymi w jej skład. Ostatecznie doprowadziło to do upadku tego państwa, jednak pod rządami pierwszego jugosłowiańskiego prezydenta – Josipa Broza Tity – napięcia te w znacznej mierze pozostawały pod kontrolą. Było to możliwe dzięki promowanej przez niego idei „braterstwa i jedności” sześciu republik oraz konsekwentnej eliminacji tendencji nacjonalistycznych, nierzadko z użyciem siły.

Śmierć Tity w 1980 roku często postrzegana jest jako początek upadku Jugosławii. W latach 80. XX wieku drastycznie pogorszyła się też gospodarcza sytuacja kraju. Narastały napięcia na tle etnicznym, a do głosu dochodzić zaczęły nacjonalistyczne i separatystyczne dążenia republik. Jakby tego było mało, w całej Europie, w tym również w Jugosławii, dobiegała końca epoka komunistycznych rządów. Sytuacja ta zaowocowała ostatecznie wojną domową zakończoną rozpadem państwa. Prześledźmy wydarzenia, które do tego doprowadziły.

Umocnienie pozycji Serbii i Miloševicia

W latach 80. państwem rządził wciąż niepodzielnie Związek Komunistów Jugosławii. Po śmierci Tity partia przyjęła model kolektywnego przywództwa sprawowanego rotacyjnie przez przedstawicieli władz partyjnych sześciu republik oraz dwóch prowincji autonomicznych: Wojwodiny i Kosowa.

Slobodan Milošević (1941–2006)

Źródło: Stevan Kragujević, licencja: CC BY-SA 3.0.

W 1987 roku na czele Związku Komunistów Serbii stanął Slobodan Milošević. Miloševićowi i jego zwolennikom nie podobała się autonomia, z jakiej korzystały niektóre serbskie prowincje, ponieważ Belgrad miał bardzo niewielką możliwość wpływania na politykę w tych częściach kraju. Sympatycy Miloševicia zorganizowali masowe protesty ludności serbskiej zamieszkującej w tych prowincjach znane jako „rewolucja antybiurokratyczna”, wskutek których obalono dotychczasowe władze autonomicznych prowincji, a władzę w Kosowie, Wojwodinie i Czarnogórze przejęli politycy podporządkowani Miloševićowi. W efekcie Serbia dysponowała czterema z ośmiu głosów we władzach partii rządzącej Jugosławią. Pozostałe republiki, zwłaszcza Słowenia, otwarcie skrytykowały te działania.

Zniesienie autonomii Kosowa

W 1989 roku zniesiono autonomię Kosowa. Około 80% mieszkańców tej prowincji stanowiła wówczas ludność pochodzenia albańskiego, zaś Serbowie byli w Kosowie mniejszością. Jak można było się spodziewać, albańskim mieszkańcom Kosowa bardzo nie spodobała się decyzja o likwidacji autonomii – swojemu niezadowoleniu dali wyraz w masowym strajku głodowym, w którym wzięło udział ponad 1300 albańskich górników.

Rozwiązanie Związku Komunistów Jugosławii

Podczas, jak się okazało, ostatniego spotkania Związku Komunistów Jugosławii przywódcy Słowenii i Serbii wdali się w gorącą dyskusję o przyszłości federacyjnego państwa. Słowenia optowała za zwiększeniem autonomii poszczególnych republik, podczas gdy Serbom zależało na większej centralizacji. W geście protestu delegaci słoweńscy opuścili spotkanie. Podobnie uczynili również reprezentanci Chorwacji i Macedonii. Po rozwiązaniu Związku Komunistów we wszystkich republikach związkowych przeprowadzono po raz pierwszy wybory z udziałem wielu partii.

Niepodległość Chorwacji i reakcja chorwackich Serbów

Chorwaci wybrali utworzoną niedawno Chorwacką Wspólnotę Demokratyczną z Franjo Tuđmanem na czele. Jednym z wyborczych postulatów zwycięskiej partii było uniezależnienie Chorwacji od federacyjnego państwa jugosłowiańskiego. Chorwację

zamieszkiwali wówczas głównie Chorwaci, jednak znaczny odsetek ludności stanowili również Serbowie, mieszkający w większości na terenach położonych przy granicy z Bośnią. Dla chorwackich Serbów nowo wybrane władze państwa były źródłem poważnego niepokoju.

Wielu jeszcze całkiem dobrze pamiętało czasy, gdy Chorwacja była samodzielnym państwem – Niepodległym Państwem Chorwackim rządzone przez ultranacjonalistyczny, faszystowski ruch **ustaszy** w sojuszu z nazistowskimi Niemcami w czasie II wojny światowej. Reżim ten odpowiadał za śmierć setek tysięcy obywateli Jugosławii, szczególnie Serbów, wobec których prowadził regularne **czystki etniczne**, budując „czystą rasowo” Chorwację. W latach 90., a więc niespełna pół wieku później, wspomnienia chorwackich Serbów były wciąż zbyt żywe, by ze spokojem przyjmować polityczne przemiany w Chorwacji.

Egzekucja przeprowadzana przez ustaszy w obozie Jasenovac, 1942/1943

Źródło: domena publiczna.

W zamieszkiwanym w większości przez Serbów mieście Knin rozpoczęli oni protesty przeciwko deklaracji niepodległości, blokując główne szlaki drogowe. Rząd chorwacki zareagował, wysyłając w ten rejon helikoptery Chorwackich Sił Specjalnych z zamiarem siłowego rozwiązania problemu protestujących Serbów. Helikoptery nie dotarły jednak do Knina – w drodze przechwyciły je myśliwce armii jugosłowiańskiej, stawiając pilotów przed wyborem: zawrócić lub zostać zestrzelonym. Helikoptery powróciły do bazy, było to jednak wydarzenie, które wyraźnie uwidocznilo powagę sytuacji. Protesty w Kninie nie były kolejną lokalną serbską rebelią, lecz rebelią wspieraną przez Narodową Armię Jugosławii, która w kolejnych tygodniach i miesiącach wyposażała również rebeliantów w uzbrojenie. Podobne rebelie wybuchały w kolejnych miastach, gdzie większość mieszkańców stanowili Serbowie. Rebelianci domagali się przyłączenia tych terenów do Serbii.

Wojna dziesięciodniowa

25 czerwca 1991 roku zarówno Chorwacja, jak i Słowenia formalnie ogłosiły niepodległość. Wojna domowa w Jugosławii zaczęła się znacznie wcześniej, dotychczas była jednak ograniczona przede wszystkim do starć serbsko-chorwackich na terytorium Chorwacji. Deklaracja niepodległości Słowenii oznaczała dla tego państwa wciągnięcie w wir wojennej zawieruchy. W kierunku słoweńskich granic ruszyła bowiem Narodowa Armia Jugosławii z zamiarem... uprzejmego poproszenia Słowenii o zmianę zdania w kwestii niepodległości. Dwa dni po deklaracji utworzenia niepodległego słoweńskiego państwa stało się więc ono stroną w tzw. wojnie dziesięciodniowej przeciwko armii jugosłowiańskiej. W porównaniu z pozostałymi wojnami, jakie przetoczyły się przez Bałkany po rozpadzie Jugosławii, wojna dziesięciodniowa była najkrótsza i najmniej krwawa. Dzięki interwencji Wspólnoty Europejskiej po dziesięciu dniach walk udało się doprowadzić do podpisania między przedstawicielami Słowenii, Chorwacji i Jugosławii porozumienia o zaprzestaniu działań wojennych i rozpoczęciu negocjacji w celu rozwiązania sporu metodami pokojowymi.

Jugosłowiańska armia gotowa była do przeprowadzenia na Słowenię ataku z użyciem czołgów, artylerii i lotnictwa – i zapewne bez trudu odzyskałaby kontrolę nad zbuntowaną republiką. Jednak do przeprowadzenia takiego ataku konieczna była zgoda władz serbskich, które zdecydowały, że odejście Słowenii z federacji jest im obojętne. Jak to możliwe? Słowenia była republiką zamieszkiwaną właściwie wyłącznie przez Słoweńców, pod jurysdykcją nowo powstałego państwa słoweńskiego nie pozostawało zbyt wielu Serbów, w tym przypadku więc Serbia odpuściła.

Chorwacja – nasilenie konfliktu

Sytuacja Chorwacji była jednak zdecydowanie inna – tam ludność serbska i chorwacka były ze sobą mocno przemieszane, a serbska mniejszość dość liczna. Dlatego też na odejście Chorwacji z jugosłowiańskiej federacji Serbia nie chciała zgodzić się tak łatwo, jak na odejście Słowenii. W zasadzie wcale nie chciała się na to zgodzić i była gotowa wspierać swoich rodaków walczących o części chorwackiego terytorium.

Tymczasem chorwacki prezydent Franjo Tuđman deklarował, że zamierza bronić każdego skrawka chorwackiej ziemi. W wyniku przeprowadzonych rebelii serbskim nacjonalistom w Chorwacji udało się przejąć kontrolę w kilkunastu chorwackich miastach i wsiach. Nie wszędzie jednak przychodziło im to równie łatwo. Do dramatycznych starć doszło m.in. w rejonie Vukovaru. Oblężenie tego chorwackiego miasta przez połączone siły serbskich organizacji paramilitarnych i Jugosłowiańskiej Armii Narodowej, która twierdziła, że

znajduje się tam, by utrzymywać pokój pomiędzy Serbami i Chorwatami, trwało niemal trzy miesiące. Po nieuchronnej porażce znacznie słabszej chorwackiej obrony miasta siły serbskie wymordowały setki chorwackich żołnierzy i cywilów. Kilku serbskich wojskowych i politycznych decydentów, w tym Slobodana Miloševicia, oskarżono później o **zbrodnie wojenne**, jakich dopuścili się w czasie tych walk i po ich zakończeniu.

Niemal doszczętnie zniszczony i poddany czystkom etnicznym Vukovar okazał się swego rodzaju punktem zwrotnym w serbsko-chorwackim konflikcie. Po pokonaniu Chorwatów w Vukovarze wspomagani przez armię federalną Serbowie zaczęli zdobywać kolejne miasta i wioski, nawet takie, które zamieszkane były prawie wyłącznie przez Chorwatów. Serbskie działania coraz trudniej było nazywać obroną chorwackich Serbów.

Vukovar, zniszczona wieża ciśnień, 1991
Źródło: Tieum512, licencja: CC BY-SA 3.0.

Plan Carringtona

Nasilenie przemocy w konflikcie serbsko-chorwackim przyciągnęło uwagę społeczności międzynarodowej. Prezydentów wszystkich sześciu republik jugosłowiańskiej federacji zawezwano do Hagi, by pod auspicjami Wspólnoty Europejskiej wypracować pokojowe rozwiązanie sporu.

Chorwacki prezydent Franjo Tuđman twierdził, że Chorwacja ma pełne prawo, by zadecydować o opuszczeniu Jugosławii. Prezydent Serbii Slobodan Milošević odparł, że w takim razie chorwaccy Serbowie mają pełne prawo, by opuścić Chorwację i przyłączyć zamieszkiwane przez nich tereny do Serbii.

Lord Carrington, brytyjski polityk prowadzący negocjacje z ramienia Wspólnoty Europejskiej, zapytał Miloševicia, czy ten byłby skłonny zaakceptować niepodległość Chorwacji, gdyby jej warunkiem było zapewnienie praw mieszkających poza serbskim terytorium Serbów – i ku swojemu zaskoczeniu uzyskał odpowiedź twierdzącą.

Niestety, potwierdzenia tej deklaracji na piśmie nie udało się uzyskać. Zaproponowana treść

porozumienia zawierała bowiem gwarancję niepodległości nie tylko Chorwacji, ale wszystkich sześciu jugosłowiańskich republik. Pięć z nich zaakceptowało projekt porozumienia, Serbia natomiast mu się sprzeciwiła, nie chciała bowiem całkowitego rozwiązania Jugosławii. Plan uznano za przyjęty. Po pewnym czasie okazało się, że Czarnogóra, będąca dotąd wiernym sprzymierzeńcem Serbii, głosowała za planem jedynie pod wpływem obietnicy znacznej pomocy gospodarczej ze strony Włoch. Miloševićowi udało się jednak skłonić czarnogórskiego przywódcę (pod groźbą wydania go opinii publicznej jako zdrajcy Jugosławii), by napisał list do Lorda Carringtona i poinformował go o wycofaniu poparcia ze strony Czarnogóry. W ten sposób plan Carringtona załamał się.

Peter Alexander Rupert Carrington (1919–2018)
Źródło: NATO, licencja: CC BY-NC-ND 2.0.

Macedonia

Mniej więcej w tym samym czasie w jednej z republik – Macedonii – przeprowadzono referendum niepodległościowe. Za wystąpieniem z Jugosławii i utworzeniem niezależnego państwa opowiedziało się 95% głosujących. Macedonia jako jedyna z sześciu republik odłączyła się od Jugosławii całkowicie pokojowo.

Serbsko-chorwackie zawieszenie broni

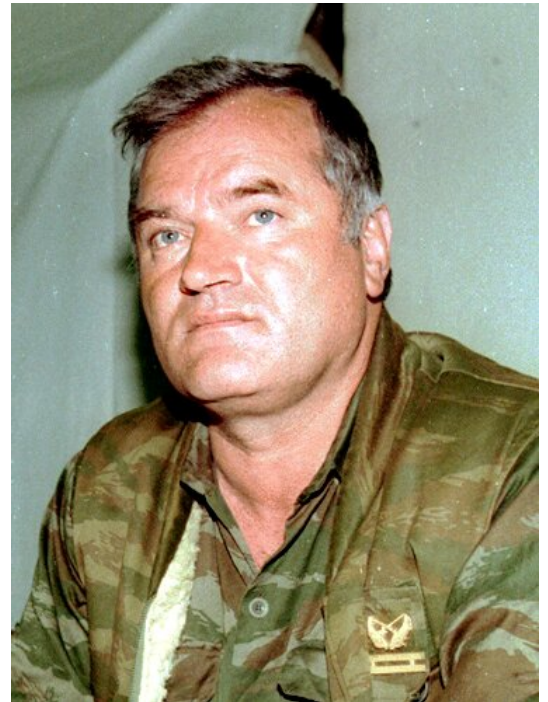
Tymczasem Jugosłowiańska Armia Narodowa i Serbowie opanowali już ponad 1/3 terytorium Chorwacji i szykowali się do przeprowadzenia zmasowanego ataku na Zagrzeb – chorwacką stolicę. Serbowie mieli jednak świadomość, że zajęcie Zagrzebia najprawdopodobniej wiązałoby się z surowymi sankcjami ze strony wspólnoty międzynarodowej, a nawet z możliwością międzynarodowej interwencji zbrojnej.

Między innymi dlatego w styczniu 1992 roku Serbowie zdecydowali się jednak podpisać z Chorwatami porozumienie o zawieszeniu broni. Niestety, najbardziej okrutna część historii jugosłowiańskiego konfliktu – wojna w Bośni i Hercegowinie – jeszcze przed nami.

Bośnia i Hercegowina – początek walk i utworzenie Republiki Serbskiej

Bośnia i Hercegowina była najbardziej zróżnicowaną kulturowo z jugosłowiańskich republik. Jej mieszkańców można było podzielić na trzy główne grupy etniczne. Najliczniejsi byli Bośniacy, często nazywani bośniackimi muzułmanami, bardzo duża była również mniejszość serbska, a nieco mniejszy odsetek mieszkańców stanowili Chorwaci.

Mimo grózb przywódcy partii bośniackich Serbów, których celem było zniechęcenie władz Bośni do prób uniezależnienia się od Jugosławii, w lutym 1992 w Bośni i Hercegowinie przeprowadzono referendum niepodległościowe. Większość Bośniaków i obywateli Bośni pochodzenia chorwackiego zagłosowało za opuszczeniem federacji. Serbowie natomiast zbojkotowali referendum. Głosowanie powszechne przesądziło więc o odłączeniu się republiki od Jugosławii. Następnego dnia po przeprowadzeniu referendum incydent, w którym obywatel Bośni serbskiego pochodzenia został zabity przez Bośniaka doprowadził do szybkiej eskalacji konfliktu pomiędzy tymi grupami etnicznymi – bośniaccy Serbowie zablokowali najważniejsze drogi prowadzące do stolicy kraju, Sarajawa, szybko ustanowili militarną okupację nad znaczną częścią miasta i wezwali bośniackie władze do zaprzestania dążeń niepodległościowych, a następnie sami ogłosili niepodległość własnego państwa na tym terytorium – Republiki Serbskiej. Bośniaccy Serbowie z Jugosłowiańskiej Armii Narodowej sformowali nowe siły zbrojne – Armię Republiki Serbskiej pod dowództwem Ratko Mladicia.

gen. Ratko Mladić, 1993

Źródło: Mikhail Evstafiev, licencja: CC BY-SA 3.0.

Federalna Republika Jugosławii

27 kwietnia 1992 roku Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii oficjalnie przestała istnieć. W jej miejsce dwie z sześciu republik – Serbia i Czarnogóra – utworzyły Federalną Republikę Jugosławii. Nowe państwo zwróciło się do Organizacji Narodów Zjednoczonych o automatyczne przedłużenie członkostwa jako kontynuatorki poprzedniej Jugosławii. ONZ odmówiła.

Bośnia i Hercegowina – nasilenie konfliktu

Tymczasem bośniaccy Serbowie stopniowo wypierali Bośniaków z tych terytoriów ich państwa, w których większość stanowiła ludność pochodzenia serbskiego, ale także z wielu przygranicznych miejscowości zamieszkanymi głównie przez bośniackich muzułmanów.

Jednocześnie rozpoczęli serię ataków mózdzierzowych na Sarajewo, stolicę bośniackiego państwa. Oblężenie tego miasta miało potrwać niemal cztery lata.

Na początku wojny bośniackich muzułmanów i Chorwatów jednoczył wspólny wróg – Serbowie. Z czasem jednak bośniaccy Chorwaci zaczęli realizować plan analogiczny do serbskiego, próbując przejąć kontrolę nad zdominowanymi przez ludność chorwacką obszarami Bośni i przyłączyć je do Chorwacji. Podobnie jak Serbowie, Chorwaci również nie ograniczali się do zdobywania miejscowości zamieszkanymi wyłącznie czy choćby w większości przez ludność pochodzenia chorwackiego, a zagarniali coraz większe terytoria Bośni i Hercegowiny, ostatecznie proklamując na kontrolowanym przez siebie terenie Chorwacką Republikę Herceg-Bośni.

Masakra w Srebrenicy

Tablice upamiętniające ofiary przy pomniku ludobójstwa Potočari w pobliżu Srebrenicy

Źródło: Michael Bükér, licencja: CC BY-SA 3.0.

W maju 1993 roku Srebrenicę, która w międzyczasie stała się schronieniem dla rzesz bośniackich muzułmanów, uciekających ze swoich domów w innych częściach kraju, odwiedził dowódca Sił Ochronnych ONZ. Mieszkańcy miasta i uchodźcy, którzy znaleźli tu schronienie, witali wysłannika ONZ z otwartymi ramionami, a wręcz nie chcieli wypuścić go z miasta, dopóki nie zadeklarował, że zostanie ono objęte ochroną ONZ jako tzw. strefa bezpieczeństwa. Na niewiele się to jednak zdało. Okrążonej przez Serbów bośniackiej enklawy miał bronić holenderski oddział UNPROFOR, jednak kiedy w lipcu 1995 roku Serbowie rozpoczęli szturm na miasto, nie podjął żadnych działań obronnych. Zwycięskie oddziały serbskie w ciągu kilku dni wymordowały ponad 7 tys. muzułmańskich mężczyzn

i chłopców. Masakra w Srebrenicy została uznana za największe ludobójstwo w Europie od czasu II wojny światowej.

NATO wkracza do akcji

Kolejne inicjatywy pokojowe Zachodu, takie jak np. plan Vance'a-Owena, spaliły na panewce. Rezultatu nie przyniosło nawet dotyczące odstąpienia od podboju Sarajewa ultimatum, jakie NATO przedstawiło bośniackim Serbom: jeśli Serbowie nie zaprzestaną działań, NATO przeprowadzi powietrzny atak na ich pozycje. Serbowie zdecydowali się jednak na zmasowany atak moździerzowy na kolejną strefę bezpieczeństwa ONZ – Goražde. Atak na szpital w tym mieście był demonstracją siły militarnej i próbą pokazania, że Serbowie nie zamierzają podporządkować się żądaniom Zachodu. NATO przystąpiło wówczas do bombardowania serbskich pozycji.

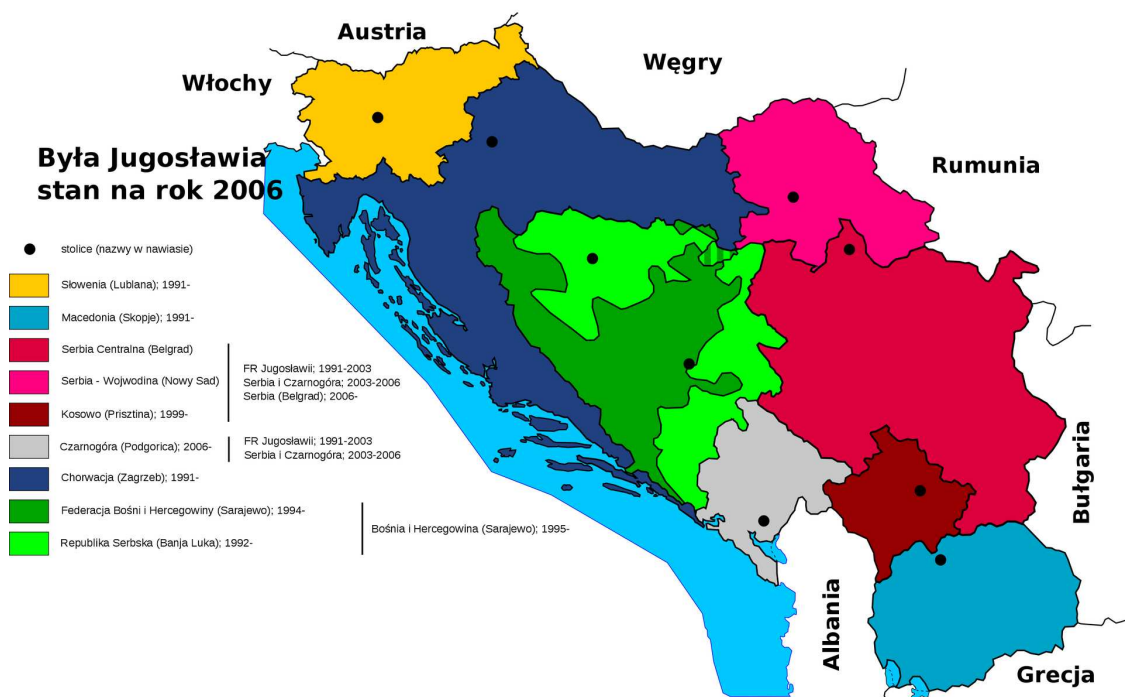
Zmiana układu sił

Ataki lotnicze prowadzone przez siły Sojuszu Północnoatlantyckiego wyraźnie osłabiły silniejszych dotąd Serbów. W rezultacie na przestrzeni kilku miesięcy – pomiędzy majem a sierpniem 1995 roku – chorwackie władze zdołały odzyskać kontrolę nad znaczną częścią terytorium okupowanego dotąd przez Serbów. Chorwaccy Serbowie musieli uciekać z terytorium Chorwacji, w tym także mieszkańcy wiosek, które od stuleci były etnicznie serbskie. Wiele z tych wiosek Chorwaci spalili do cna, by ich dotychczasowi mieszkańcy nie mieli do czego wracać.

W Bośni i Hercegowinie współpracujące siły chorwacko-bośniackie również stopniowo wypierały Serbów, którzy musieli ratować się ucieczką do Czarnogóry.

Układ z Dayton

Zaniepokojona nasilającą się przemocą społeczność międzynarodowa naciskała na rozpoczęcie rozmów pokojowych, które położyłyby kres wojnie domowej w Bośni, a osłabienie serbskiej strony konfliktu było do tego dobrą okazją. Negocjacje przeprowadzono pod auspicjami Amerykanów w Dayton w stanie Ohio w USA. Po kilkunastu dniach i kilku przerysowanych mapach podziału terytorium udało się ostatecznie osiągnąć porozumienie pomiędzy skonfliktowanymi stronami: prezydenci Serbii – Slobodan Milošević, Chorwacji – Franjo Tuđman i Bośni – Alija Izetbegović parałowali traktat pokojowy, oficjalnie podpisany później w Paryżu.

Mapa byłej Jugosławii, z uwzględnieniem podziału Serbii na Wojwodinę i Kosowo, oraz podziału Bośni i Hercegowiny na dwie składowe części. Stan na czerwiec 2006 roku.

Źródło: swPawel, Shazz, licencja: CC BY-SA 3.0.

Bośnia i Hercegowina stała się jednym państwem składającym się z dwóch **autonomicznych** części – Federacji Bośni i Hercegowiny, zamieszkaney głównie przez ludność etnicznie chorwacką i Bośniaków, oraz Republiki Serbskiej, zamieszkaney przez bośniackich Serbów.

Trudno jednoznacznie ocenić układ z Dayton. Z jednej strony porozumienie zakończyło najkrwawszy konflikt zbrojny w powojennej Europie, z drugiej jednak wynegocjowany ustrój polityczny Bośni i Hercegowiny utrwała odmienności pomiędzy dwiema częściami kraju, utrudnia racjonalne rządzenie i uważany jest obecnie za poważną przeszkodę w rozwoju kraju i jego integracji z Unią Europejską.

Kosowo

Układ z Dayton nie zakończył niestety całkowicie konfliktu. Pod koniec lat 90. wybuchła kolejna wojna domowa – tym razem pomiędzy albańską większością zamieszkującą Kosowo a serbskimi siłami kontrolującymi ten obszar. Siły kosowskich Albańczyków poparło NATO, dzięki czemu w 1999 roku udało się zakończyć ten konflikt, a w roku 2008 ogłosić niepodległość Kosowa. Sytuacja ta pozostaje jednak nadal oficjalnie nierozwiązana – niepodległe Kosowo uznały 93 ze 193 państw członkowskich ONZ (w tym większość wśród państw Unii Europejskiej i NATO).

Podsumowanie

Zbudowane na „braterstwie i jedności” federacyjne państwo jugosłowiańskie rozpadło się jak domek z kart. Wspomnienie okrutnej wojny domowej na zawsze pozostanie częścią historii bałkańskich państw, jednak współcześnie udaje się zamieszkującym je narodom egzystować w pokoju i rozwijać się. Niepokojąca pozostaje nierozwiązana kwestia Kosowa, można jednak mieć nadzieję, że przemoc na tym terytorium już nie powróci, a ludność Chorwacji, Serbii, Bośni i Hercegowiny, Słowenii, Macedonii oraz Czarnogóry cieszyć się będzie pokojem i stopniowo odbudowywanym dobrobytem.

Słownik

autonomia

samozarządzanie częścią lub całością terytorium kraju w zakresie wyznaczonym przez konstytucję

czystki etniczne

zbrodnia, która według rezolucji Komisji Praw Człowieka obejmuje deportację i przymusowe, masowe usuwanie lub wypędzanie ludzi z ich domów, jawne naruszanie ich praw w celu przemieszczenia lub zniszczenia grup narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych

federacja

państwo składające się z autonomicznych części (stanów, krajów związkowych, prowincji, kantonów lub emiratów), ale posiadających wspólny (federalny) rząd

Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii

międzynarodowy trybunał utworzony w 1993 r. na mocy rezolucji 827 Rady Bezpieczeństwa ONZ z 25 maja 1993 r., którego zadaniem jest sączenie zbrodni wojennych popełnionych na terytorium byłej Jugosławii od dnia 1 stycznia 1991 r.

państwa osi

państwa walczące przeciw aliantom podczas II wojny światowej; zwyczajowa nazwa określająca sojusz III Rzeszy, Włoch oraz Japonii

Ruch Państw Niezaangażowanych

ruch powstały na przełomie lat 40. i 50. XX wieku, skupiający ponad 100 państw, które nie były związane z żadnym z istniejących bloków politycznych zimnej wojny

UNPROFOR

(ang. United Nations Protection Force – Siły Ochronne Organizacji Narodów Zjednoczonych); misja pokojowa na terenie byłej Jugosławii, powołana na mocy rezolucji 743 z dnia 21 lutego 1992 r. Rady Bezpieczeństwa ONZ, której celem było powstrzymanie eskalacji konfliktu rozpoczętego po rozpadzie byłej Jugosławii

ustasze

chorwacki ruch ultranacjonalistyczny, którego członkowie odpowiadają za śmierć setek tysięcy obywateli Jugosławii, szczególnie Serbów, w czasie II wojny światowej

zbrodnia wojenna

ciężkie naruszenia prawa i zwyczajów wojennych, zwłaszcza popełniane w ramach ogólnego planu politycznego i mające charakter powszechny

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z mapą i wykonaj polecenie.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Dopasuj nazwę państwa i jego numer na mapie do właściwego opisu.

Państwo o względnie jednorodnej etnicznie, ok. dwumilionowej populacji, które swoją niepodległość uzyskało w wyniku wojny dziesięciodniowej., Dawna jugosłowiańska republika, która w 2013 r., już jako niepodległe państwo, uzyskała członkostwo w Unii Europejskiej., Najbardziej przemieszana etnicznie i religijnie republika byłej Jugosławii, obecnie niepodległe państwo będące federacją dwóch wydzielonych na podstawie kryterium etnicznego autonomicznych części., Jedyna z byłych republik Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii, która swoją niepodległość uzyskała w sposób całkowicie pokojowy.

Opis	Nazwa państwa	Numer na mapie
Państwo o względnie jednorodnej etnicznie, ok. dwumilionowej populacji, które swoją niepodległość uzyskało w wyniku wojny dziesięciodniowej.		

Dawna jugosłowiańska republika, która w 2013 r. już jako niepodległe państwo, uzyskała członkostwo w Unii Europejskiej.			
Najbardziej przemieszana etnicznie i religijnie republika byłej Jugosławii, obecnie niepodległe państwo będące federacją dwóch wydzielonych na podstawie kryterium etnicznego autonomicznych części.			
Jedyna z byłych republik Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii, która swoją niepodległość uzyskała w sposób całkowicie pokojowy.			

Ćwiczenie 2

Źródła grafik: Stevan Kragujević, CC BY-SA 3.0; File: Mladić Trial Judgement.jpg, CC BY 3.0; domena publiczna.

Ćwiczenie 3

Uporządkuj chronologicznie poniższe zdarzenia.

wojna dziesięciodniowa

ogłoszenie niepodległości przez Kosowo

masakra w Srebrenicy

śmierć Josipa Broza Tity

układ z Dayton

utworzenie „bezpiecznych stref” ONZ w Bośni i Hercegowinie

Materiał źródłowy do ćwiczeń 4–7.

Źródło: Dawid Warszawski, *Niewygodny sprawozdawca ONZ. Co Tadeusz Mazowiecki robił w b. Jugosławii*, wyborcza.pl, 29 października 2013.

Plik o rozmiarze 112.41 KB w języku polskim

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij prawdziwe motywy, jakie zdaniem autora artykułu przyświecały Organizacji Narodów Zjednoczonych w związku z mianowaniem Tadeusza Mazowieckiego na stanowisko Specjalnego Sprawozdawcy do spraw sytuacji w dziedzinie praw człowieka na terytorium Bośni i Hercegowiny.

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, dlaczego pełniąc swoją funkcję, Tadeusz Mazowiecki stał się „niewygodny” dla swoich mocodawców.

Ćwiczenie 6

Wymień zasługi Tadeusza Mazowieckiego w zakresie dokumentowania konfliktu jugosłowiańskiego oraz zmian w prawie międzynarodowym, których był inspiratorem.

Ćwiczenie 7

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Podczas wizyty w obozie uchodźców pod Tuzlą Mazowiecki nie pełnił już funkcji specjalnego sprawozdawcy ONZ.	☐	☐
Tadeusz Mazowiecki przedstawiał jednostronną ocenę wydarzeń, jakie miały miejsce w czasie konfliktu na terytorium byłej Jugosławii, jednoznacznie obarczając za nie winą Serbów.	☐	☐
W swoim liście do sekretarza generalnego ONZ Mazowiecki obwinia Organizację o dopuszczenie do masakry w Srebrenicy.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

((Marko Babić

Bośnia i Hercegowina – specyfika systemu politycznego

Znajdująca się w samym sercu jugosłowiańskiej federacji, między Chorwacją, Serbią i Czarnogórą, Bośnia i Hercegowina była jedyną republiką w składzie SFRJ bez zewnętrznych granic. Z powodu wielonarodowego składu etnicznego, nazywana była „Jugosławią w miniaturze”. (...) Trzypółletni konflikt zbrojny w Bośni i Hercegowinie (...) został zakończony Ogólnym Ramowym Porozumieniem Pokojowym w Bośni i Hercegowinie potocznie nazywanym Układem (...) z Dayton. (...) Porozumienie z Dayton (...) potwierdza (...) i gwarantuje suwerenność, terytorialną integralność i niezależność BiH, gwarantowaną także przez państwa sąsiedzkie (...). Potwierdza ono także kontynuację prawną (...) BiH jako państwa, ale ze zmienioną (...) strukturą wewnętrzną oraz w dotychczas międzynarodowo uznanych granicach. Według Porozumienia, BiH składa się z dwóch podmiotów, tak zwanych „entitetów”: na Federację Bośni i Hercegowiny (FBiH) zajmującą 51% terytorium kraju, której ludność stanowią Bośniacy wyznania islamskiego, oraz bośniaccy Chorwaci wyznania katolickiego oraz 49% obszaru, który zajmuje Republika Serbska (RS), której ludność stanowią bośniaccy Serbowie wyznania prawosławnego. Zgodnie z konstytucją, BiH jest państwem demokracji parlamentarnej. (...) Władzę prezydencką sprawuje trzyosobowy urząd prezydencki ze zmieniającymi się co osiem miesięcy przewodniczącymi, którymi są na zmianę przedstawiciele trzech narodowości: serbskiej, boszniackiej i chorwackiej.

Sformułuj trzy argumenty przemawiające za tezą, że współczesna Bośnia i Hercegowina pozostaje „Jugosławią w miniaturze”.

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Rabięga

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Rozpad Jugosławii

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

XIII. Ład międzynarodowy. Uczeń:

10) przedstawia konflikty międzynarodowe i etniczne w nieunijnej części Europy; lokalizuje je, wyjaśnia ich przyczyny i konsekwencje.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne

Uczeń:

- analizuje genezę konfliktu w byłej Jugosławii;
- charakteryzuje przebieg konfliktu;
- ocenia konsekwencje tych wydarzeń i przyjęte rozwiązania, które pozwoliły doprowadzić do zakończenia działań zbrojnych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- mapa myśli;
- metoda jigsaw;

- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Interpretacja cytatu zamieszczonego we „Wprowadzeniu”. Uczniowie przedstawiają swoje opinie i dyskutują na ich temat.
2. Przedstawienie tematu „Rozpad Jugosławii” i celów zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Praca z animacją. Uczniowie zapoznają się z jej treścią, a następnie w formie mapy myśli zapisują czynniki, które przyczyniły się do rozpadu Jugosławii.
2. Metoda jigsaw. Uczniowie odliczają do sześciu. Następnie łączą się w zespoły wg przydzielonych numerów. Każda grupa opracowuje fragment materiału z sekcji „Przecztań” od podrozdziału „Wojna dziesięciodniowa”. Po zakończeniu pracy uczniowie zmieniają zespoły tak, by w każdym znalazła się przynajmniej jedna osoba z poprzednich grup. Uczniowie dzielą się wiedzą zdobytą wcześniej i uczą się od siebie nawzajem. Następnie chętne/wybrane osoby omawiają przydzielone zagadnienia. Pozostali uczniowie mogą zadawać pytania i weryfikować przedstawione informacje.
3. Uzupełnienie mapy myśli o następne czynniki mające wpływ na rozpad Jugosławii.
4. Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 5–8. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Chętne/wybrane osoby dokonują podsumowania zajęć ze swojego punktu widzenia.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne, których nie rozwiązali na zajęciach.
2. Przygotuj kilka pytań dotyczących poruszanych na zajęciach zagadnień, których możesz się spodziewać na kartkówce.

Materiały pomocnicze:

- Dawid Warszawski, *Niewygodny sprawozdawca ONZ. Co Tadeusz Mazowiecki robił w b. Jugosławii*, wyborcza.pl.
- Marko Babić, *Bośnia i Hercegowina – specyfika systemu politycznego*, [w:] Małe państwa Europy, specyfika systemu politycznego i aktywności międzynarodowej, red. Dariusz Popławski, 2009.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą wykorzystać animację do przygotowania osi czasu z najważniejszymi wydarzeniami dotyczącymi państwowości na Bałkanach.